

PASAKOS

AUKSAPLAUKIS IR ŽVAIGŽDUOLĖ

Buvo kartą karalius įsikalęs į galvą vesti gražiausią ir išmintingiausią karalystės mergelę. Vieną dieną jis pamatė mergaitę, tokią žavią, tokią meilią ir tokiais puikiais auksiniais plaukais, jog žiūrėjo į ją ir akių negalėjo atitraukti. Netrukus paėmė ją už pačią, nors karalienė motina – o buvo ji žmogėdru padermės – ir draudė. Senė baisiausiai supyko ir prisiekė marčią pražudyti. Po kiek laiko jaunoji karalienė susilaukė sūnelio. Pikčiurna senelė dėjosi labai nudžiugusi ir, lyg ketindama mažąjį princą paguldyti į prašmatnų lopšį, jos pačios parūpintą, nusinešė į savo kambarius, įkišo skrynelėn, o skrynelę įmetė upėn. Kai karalius ir karalienė atėjo išbučiuoti vaikelio, šilkuos ir nériniuos rado aklą katytį, kuris pradėjo gailiai miaukti. Motina nualpo, tėvas suriko nesavu balsu. Senė pervėrė jį rūsčiu žvilgsniu.

– Štai tamstos įpėdinis, pone mano sūnau, raganų vyre!

Šis baisus kaltinimas sukėlė begalinius jaunųjų tėvų, o paskui – mokslo vyrų ginčus, ir viskas pasibaigė tuo, kad ėmė liežuvauti paprasti žmonės ir nuėjo perniek nemaža smailiaviršių kepuraičių ir apskritų perukų.

Po metų karalienė pagimdė gražią kaip saulė dukrelę. Žiezula ją tuoj pasičiupo, įgrūdo skrynelėn ir nusiuntė vandeniui paskui broliuką. O į lopšį paguldė kalytę, ir, kai karalius su karaliene nuklojo pūkinę antklodę, kalytė pratrūko viauksėti.

Meilė ir ramybė apleido pilį, plačiai atkeldamos vartus nesantaikai ir sielvartui. Kaip ir pirmąsyk, mokslo vyrai pasiginčiję nieko doro negalėjo pasakyti. Na, o dvaro damos ir ponai įniko dar labiau meilikauti karalienei, bet slapčiomis ir žegnojosi – mat, visų akimis, ji buvo pikčiausia karalystės ragana.

O tą naktį, kai gimė sosto įpėdinis, vienas žvejys išgirdo upėje verkiant kūdikį. Paskubomis nusiyrė balso link ir netrukus pamatė skrynelę, atidarė ir išvydo mažąjį princą. Nusidžiaugęs netikėtu radiniu, bėgo namo parodyti pačiai. Šioji, nieko kito taip netroškusi, kaip turėti vaikelį, kurio likimas užsispyręs nenorėjo jai duoti, tuoj įsūnijo pamestinį. Skrynelėj buvo į valias plonų drobelių, o pačiame dugne gulėjo kietai prikimštas kapšas. Įdėmiai apžiūrėję nelaimėlį keliauninką, gerieji žmonės pamatė už ausytės tris aukso plaukelius.

– Auksaplaukis! – sušuko krikštamotė.

– Auksaplaukis, – pritarė krikštatėvis, oriai linguodamas galva.

Auksaplaukis skėščiojo rankytėmis juokėsi ligi ausų ir pagaliau užsnūdo: jis turėjo tėvą, motiną ir vardą.

Vos metai prabėgo nuo tos atmintinos nakties, ir štai žvejys ištraukė iš upės kitą skrynelę su naujagimiu, kraiteliu ir pinigų kapšu. Tai buvo labai graži mergytė, pažiūrėti tikra Auksaplaukio sesutė. Ant galvos ji turėjo kepuraitę, susegtą už ausies trimis žvaigždelėmis. Todėl ir prigijo jai Žvaigžduolės vardas.

Bėgo metai. Vaikai augo. Kartą, parlėkė iš sodžiaus, jie puolė klausinėti

žvejį ir jo pačią:

– Tėti, mamute, ar tiesą mums sako draugai, kad mes – netikri jūsų vaikai, kad mus sužvejojote mariose?

Sutriko senelis ir senelė, nes labai norėjo, kad vaikai juos mylėtų kaip tikrą tėvą ir motiną. Bet veikiai susizgribo tarę sau, kad gražiausia šiame pasaulyje – tiesa ir kad doriems žmonėms dera visur kur pasikliauti Aukščiausiuoju.

– Taip, mieli vaikeliai, – atsakė jie kuo abejingesniu balsu, – tikra teisybė. Ne visi vaikai randami kopūstuose, esti ir tokių kaip jūs, kurie gimsta iš vandens putų.

Tie žodžiai, be abejonės, būtų padarę garbę net bukliausiam diplomatui. Auksaplaukis nebūtų sumojęs, ką atsakyti. Bet Žvaigžduolė, apsigimusi Ievos duktė, buvo nepėsčia ir, papūtusi lūputes, kaip kirviu nukirto:

– Jeigu tai teisybė, mudu su broliuku šiandien pat iškeliaujam ieškoti tikrųjų tėvų. Bet, kai tik surasime, būtinai pargrįšime ir pasibelsime į jūsų duris, nes gal jie nei tokie geri, nei tokie nuoširdūs kaip jūs.

Atsakymas pribloškė gudrius senokus – įdukterė kalbėjo tarytum jų lūpomis. Parodė vaikams skryneles, kuriuose juos buvo radę, ir įdavė aptiktus pinigus. Paskui, slapčia braukdami ašaras, palaimino juodu ir išleido kelionėn.

Ilgai eję, mūsų mažieji keliauninkai pagaliau atkanka į didelį miestą ir taip susižavi neregėtais dalykais, kad nenori nei valgyti, nei gerti. Jie palaukia, kol užsidarys miesto vartai, ir vakare pasibeldžia į vienos užėigos duris. Ten juos apnakvina gera senutė, o rytą ne tik neima pinigų už nakvynę, bet dar prikemša kišenes skanėstų ir abu išbučiuoja, numyluoja. Kiek paėję gatve, jie pamato dailų namelį su sodeliu ir skelbimą, jog namas parduodamas. Apžiūri jį užsukę, o kad labai patinka, tą pačią dieną nusiperka. Jų išpuoselėtas kuklus būstas veikiai virsta mažyčiu rojumi, ir visas miestas suskanta apie jį šnekėti. Vieną gražu rytą garsas pasiekia karalių ir karalienę.

– Degu iš nekantrumo pamatyti Žvaigžduolės namelį, – sako karalius.

– Tol nenurimstu, kol nenusiskinsiu gėlytės Auksaplaukio sodely, – sako karalienė.

Senoji žiežula, karaliaus motina, girdi jų pokalbį. O kam slėpti? Turbūt jau supratote, jog tai mūsų mažųjų draugų tėvai. Taigi, kaip sakiau, senoji žiežula, karaliaus motina, suklūsta... Žvaigžduolė, Auksaplaukis... Argi ne ji pati įsegė žvaigždeles kepurytėn princesei už ausies? Argi ne ji, užsibalnojusi storus akinius, pirmoji grožėjosi puikiais karalaičio aukso plaukais? Ji pasikaišo sijonus ir skuodžia kaip šeškas, lekia kaip šarka pas nekenčiamus vaikaičius, o tie, nenumanydami, kad viešnia – jų senelė, priima ją su pagarba, derama tokio amžiaus žmogui.

– Kambarėliai gražesni vienas už kitą, – pasakė ji, apėjusi namus. – Bet, girdėjau, jūsų sodas – tikras stebuklas. Mielai užmesčiau į jį akį. Žinot, esu baisiai smalsi.

Apžiūrėjusi darželį, ji dar labiau pasismailino liežuvį:

– Jūs – tikri dangaus angelėliai, tokio čiauškėjimo kaip gyva niekur nesu girdėjusi. Paukšteliai beregint įspėjo, kas jūs tokie esat. Tik pasakysiu jums nuo širdies. Aš pasigedau vieno varpelio, kuris cinguliuotų pritardamas jų švelniam čiulbesiui!

Jei iškabinėtumėte kokį šimtą jų ant šakų, ak, kaip gražiai jie skambėtų, menkiausiam vėjeliui dvelktelėjus! Eikit čionai ir žiūrėkit, kur rodau pirštu. Matot aną kalvą per pusmylį nuo miesto? Tai va, ten auga devynios galybės sodo varpelių. Parsineškite vieną vienintelį, ir naktį sutilindžiuos kirbinės žvangučių. O gal aš jus nuliūdinau? Atleiskite man, esu tokia kvaiša!

Tarusi šiuos žodžius, pikčiurna išturseno negalėdama atsidžiaugti, kad taip suaitrino vaikams širdį. Grįžusi rūmuosna, savaime aišku, tučtuojau nuskubėjo pas karalių ir karalienę – primeluos tiek ir tiek apie savo viešnagę, kad jie nebenorėtų matyti vargšų vaikelių.

Žiežulai išgarmėjus, Žvaigžduolė stengėsi iš paskutiniųjų tvardyti. O Auksaplaukis, kurio savimeilė buvo skaudžiai įžeista, davė valią pykčiui.

– Ak tu, ragana, – širdo jis, – užsimanei, kad medžių šakose skimbčiotų varpeliai. Ką gi, aš tau taip

skimbtelėsiu, kad nepamirši ligi grabo lentos! Tuoj pat bėgu į prakeiktą kalvą.

Vargšelis nežinojo pasakęs teisybę: kalva iš tikrųjų buvo prakeikta. Kas joje ilgiau kaip akimirksnį užsibūdavo, virsdavo akmeniu arba medžiu.

Žvaigžduolė bandė jį raminti. Tačiau tiek telaimėjo, kad jis pažadėjo atidėti sumanymą rytojui.

Pirmasis saulės spindulys Auksaplaukį užtiko jau pasirengusį kelionei. Slapta nuojauta spaudė jam širdį, ir ji tvaksėjo tankiau nei paprastai. Žengdamas į kalvą, jis išgirdo lyg iš dangaus skambant balsą, liepiantį bėgti šalin. Auksaplaukis nusirėškė varpelį ir pasileido į kojas.

Po valandos varpelis išdidžiai siūbavo pačiame sodo vidury. O kai rytas nušvietė dangų, jį pasveikino šimtas žvangučių, kuriems darniai pritarė visi krašto kikiliai ir visos devynbalsės.

Prieš pat vidurdienį senė, jau nugirdusi, kas nutiko, atkūrė uždususi vėl spęsti vaikams spąstų.

– Ką dabar pasakysit? – susniaukrojo ji. – Argi ne mano teisybė, kad sodelis be šimto varpelių – kaip inkilėlis be varnėno giesmelės? Patikėkit, man skaudu jus užgauti, – tačiau dar kai ko trūksta jūsų mielam lizdeliui. Dievaž būtų žavu, jeigu jūsų tvenkinys, sklidinam vaiskaus vandens, nardyto kelios dešimtys aukso žuvelių.

– O kur galima gauti tų aukso žuvelių? – paklausė Auksaplaukis, suraukęs antakius.

– Ogi ant tos pačios kalvos, vaikeli. Pačioje jos viršūnėje, mano meiluti, – linksmai atsakė senoji galvažudė.

Rytojaus rytą mūsų mažasis draugas narsiai iškeliauja, po pažastimi pasispaudęs ąsočių. Akimirka stabteli papėdėje ir žvilgsniu išmatuoja, ar toli reikės eiti. Iki ežerėlio kalvos viršūnėj gera valanda kelio. Auksaplaukis jau tariasi pavirtęs krūmokšniu ar akmeniu. Vis žiūri ir žiūri. Ir staiga mato – atskrenda pulkas tviskančių paukščių, tikriausiai suviliotų ąsočio žerėjimo... Ne, tai žuvys skraiduolės, apsukusios šimtą aukso ratų vaikui aplink galvą, jos linksmai sukrinta į ąsočių. Auksaplaukis pasisemia vandens iš upelio, srovenančio po kojomis, ir dainuodamas pareina namo.

Nauja vaikaičio pergalė įsiutina senąją karalienę, ir ji ryžtasi mesti paskutinę kortą. Tik paklauskite, kaip, perbalusi iš tramdomo pykčio, ji saldliežuvauja prie tvenkinio, kuriame šimtas raudonų, geltonų ir žalių aukso žuvelių tarytum šaiposi iš jos, smagiai dūkdamos saulėtame vandenyje.

– Matot, vaikaičiai, kartais praverčia ir tokios paikos senės kaip aš patarimai. Na, tik pasižiūrėkit! Kokios jos mažytės ir juokingos! Ypač toji dičkė, galvą dedu, aš jai kritau į širdį: stačiai akimis ryja. Deja, tai gal paskutinis mano laimėjimas! Žavu, žavu, nuostabu. Ir vis dėlto... taip, taip, jums dar kai ko trūksta.

– Nejaugi? – atsiduso vargšai vaikai.

– Nesijaudinkit. Tik mažmožio. Tiesos paukščio.

– Ar tai retas paukštis, ponias? – paklausė Žvaigžduolė.

– Labai retas, vaikeli, be galo retas. Ak, ir puikumėlis tų vaikui Bent kiek apsukrumo, drąsos – ir tikrai jį pagausite. Jis gyvena rūmuose, toje kalvoje, kurią taip gerai žinote, ponas Auksaplauki.

Pranašingų sapnų iškvaršinta galva mūsų jaunas herojus, kurį sesuo veltui bando atkalbėti nuo žygio, trečią kartą išsirengia kelionėn sau tardamas: „Jokios abejonės, man išmušė paskutinė valanda. Tad būsiu paskutinis kvailys, jei nepatenkinsiu savo smalsumo ir neapšniukštinesiu visos kalvos“.

Auksaplaukis nė nepajuto, kaip sode prabėgo kelios valandos, nes laikas atrodė sustojęs. Jis jau paliovė stebėtis, kad dar nepavirto nei akmeniu, nei augalu, ir visa esybe mėgavosi nuotykiu. Nors tai, ką matė aplinkui, žavėjo ir domino jį naujumu, nuostabą veikia nuslopino kitas jausmas – atrodė, kad viskas jau seniai pažįstama, tarsi po ilgos kelionės būtum grįžęs namo. Akimoju prisiminė, kaip vadinasi visos tos grožybės, gėlės, medžiai ir paukščiai, sveikinantys jį iš visų pusių šnarėjimu, balsais ir kvapais. Takai, ir tie tarytum atgavo žadą, ir kaskart, kai po kojomis nusidriekdavo vienas jų, atmintyje iškildavo koks patrauklus kampelis, kur baigdavosi tas takas. Visos šios tyros grožybės

vėrėsi prieš jį atskleisdamos savo sielas, smelkėsi į slapčiausias širdies kerteles. Tačiau jam buvo nelengva prisiminti kelią į rūmus; tik staiga išvydo, kad priešaky skrenda margas drugelis: čia plasta vietoje, jam stabtelėjus, čia vėl lekia tolyn, kai jis žengia žingsnį. Tas žaidimas patiko Auksaplaukiui, ir, sekdamas įdurmu, netrukus priėjo rūmų aikštę, o ten mandagiai atsiseikino su mažuoju vedliu.

Erdviuose rūmuose buvo ne ką mažiau įdomybių negu sode, ir jis prisiminė, ko čia atėjo, kai saulė jau buvo nuriudėjusi dangumi gerą kelio galą.

„Jis ten, stogo bokštelyje, – tarė sau Auksaplaukis. – Reikia tik palypėti įvijais laiptais... Kaip jo išsiilgau po tiek... tiek...“

Iš susijaudinimo jam užveržė gerklę. Ką jis turėjo galvoje: tiek metų ar... šimtmečių?

Vos išvydęs Auksaplaukį, Tiesos paukštis purptelėjo nuo laktos ir jau skris artyn. Tačiau staiga pakibo vidury kambario, plakdamas sparneliais, – ir visas kūnelis, ir kuodukas virpėjo lyg šurpo krečiami.

– Tu nebeturi savo gražiojo trijų spindulių vainikėlio, – tarė, – ir sveikiniesi su manimi žmonių kalba. Gal užmiršai paukščių šneką? Ar supranti, ką sakau, o gal su tavim kalbėtis tavo kalba?

– Suprantu, bet būk geras, nekalbėk taip greitai, – atsiliepė berniukas.

Ir kai liūdnam nuleido galvą, pamatė, kad asla žėrėte žėri nuo stiklo šukių.

Man labai malonu vėl tave regėti, – toliau kalbėjo paukštis. – Betgi kaip neatsargu rodytis tokioje vietoje, kur tau amžinai užginta kelti koją!

– Aš nepabūgau mirties ir atėjau tavęs ieškoti į tavo mažąjį rojų, – atsakė vaikas. – Skrisk paskui mane pas žmones.

Neapsakomas siaubas pagavo Tiesos paukštį. Jis nuskrido ant lubų karnizo. Auksaplaukis pašoko, jau įsitvers jo, bet netikusiai atsispyrė ir krito aukštelninkas ant aslos, skimbtelėdamas it stiklas. Jis pavirto stiklo šuke!

Vargšė Žvaigžduolė dieną naktį laukė broliuko. Nesulaukusi apsiverkė ir nubėgo prie kalvos. Pakeliui susitiko gerą senutę, ir ši pamokė, ką reikia daryti. Nesižvalgydama į šalis, mergelė perbėgo sodą ir rūmus, įkopė į bokštelį, surinko visas ligi vienos stiklo šukes, stryktelėjo kaip ožkytė, nutvėrė Tiesos paukštį ir pasipustė padus. Tačiau kalvos pašlaitėje atsileido prijuostė, ir stiklo šukės, žirdamos ant akmenų, atgavo buvusius pavidalus – vėl virto Auksaplaukiu ir visais tai vaikeliais, kurie, mirties nebijodami, ėjo ieškoti stebuklingojo Tiesos paukščio.

Parėję namo, broliukas ir sesutė patupdė mažąjį draugą gražiausiai žydinčiame sodo krūme. Tuoj padūko žvangėti varpeliai. Paukštis pratrūko juoktis, o kad nemokėjo meluoti, kaip niekur nieko pasakė:

– Dievaži čia visai nebloga!

Paskutinis Auksaplaukio žygis dar plačiau nuskambėjo po kraštą. Sodiečiai išklausė šią naujieną nuoširdžiai ir podraug oriai džiaugdamesi. Miestiečiai kaip paprastai pasinaudojo proga paikai juokus pabraukti, o vėliau, kai paaiškėjo, kad šaipytis nėra ko, ėmė visu balsu kuo naiviausiai stebėtis. Veikiai Teisybė pasidarė tokia madinga – ir tai nuostabiausia šioje pasakoje, – jog ir karalius su karaliene galų gale ją pastebėjo. Jie apsilankė pas vaikus ir, prieš apžiūrėdami namelį ir sodą, paprašė jiems parodyti mažąjį feniksą. Kai tik jį paregėjo, ėmė klausinėti, kas nutikę sosto įpėdiniui ir jo sesutei. Dūsaudami, su ašaromis akyse išklausė ilgą jo pasakojimą, o paskui be žodžių žiūrėjo vienas į kitą, kol pagaliau išdrįso patikėti savo laime ir, netverdami džiaugsmu, puolė bučiuoti ir glostyti vaikų ir paukščio. Gera žinia aplėkė miestą žaibo greitumu, netrukus pasklido po sodžius, visur žmonės džiūgavo ir linksminosi. Karalių šeimyna buvo iškilmingai pargabenta į rūmus. O tenai įsakyta surasti žiezulą ir pelnytai nubausti. Bet ji tarė sau būsiant protingiausia amžinai dingti žmonėms iš akių. Po kelių dienų karalius ir karalienė surengė dideles vaišes, ir tarp garbingiausių svečių sėdėjo senasis

žvejys su pačia. Tiek ir težinau apie tą pokylį, nes, teisybę pasakius, manęs ten nebuvo.

SIGUTĖ

Kitą kartą buvo brolis ir sesuo: Jonelis, kiek išmintingas, tiek narsus jaunikaitis, ir Sigutė mergelė, kurios dailiame veidelyje atsispindėjo visos proto ir širdies dorybės. Gyveno juodu pas pamotę, įtarią ir rėksmingą senę, ir nuolankiai kentė josios begalinius užgaidus nė iš tolo nenumanydami, kad ji slapčiomis palaiko ryšius su pačiu Belzebubu ir jo parankiniais. Ši geroji moteriškė turėjo dukterį, tikrą suskretėlę, kuri ir gymiu, ir būdu panėšėjo į savo motiną ir, nuo ryto pasidabinusi sučiurisiais pašvitaais, ligi pat vakaro tupėdavo prie durų, varnas skaitydavo ir nosį rodydavo žmonėms, pro šalį einantiems.

Ragana iš visos širdies nekentė Jonelio ir Sigutės, ypačiai mergelės; vis dėlto, kol dar brolis gyveno sykiu, ji stengėsi bent kiek tvardytis. Bet nuo tos dienos, kai jam prireikė su savo valdovu didžiuoju kunigaikščiu joti į karą, bjaurioji žiežula, kęste neužkęsdama podukros, davė valių savo neapkantai. Nebuvo tokio pažeminimo nei sunkaus darbo, kurio nebūtų jai užkrovusi, kad tik gautų piktai pasidžiaugti kamuodama mergelę. Žiemą liepdavo triūsti virtuvėje ir per didžiausius speigus siųsdavo gulti pakraigėn. Vasarą, vos praaušus, varydavo pamiškėn gyvulių ganyti, o nakčiai užrakindavo tvarte, davusi pasrėbti skystos pliužės, sekmadieniais ir per šventes pridurdama kokį nuo stalo atlikusį kąsnelį.

Buvo tuose namuose karvutė ir kalaitė, abi juodos tarytum varnos. Kaip ir visi senų senovės gyvuliai, tos godingos keturkojės suprato žmonių kalbą ir savo pašnekesius dažnai pagražindavo tokiais posakiais ir vaizdingais palyginimais, kurių paprasto grakštumo ir kuklios išminties neįstengtų pamėgdžioti nė šviesiausi mūsų laikų protai. Tų menkų gyvulėlių užuojauta neleido Sigutės širdyje išblėsti nuolankumui ir skatino ieškoti nusiramino smagiuose ar pamokomuose reginiuose, kuriais geroji gamta atsveria žmonių beprotybę ir piktumą. Deja, akimirkos, mūsų trijų bičiulių skiriamos šioms mieloms pramogoms, raganai pasirodė neleistas kėsintis į josios naudą ir teises. Vis griežtesnė namiškių priežiūra ir žiaurios bausmės dėl menkausio prasižengimo neilgai trukus privertė jas išsižadėti savo nekaltų žaidimų. Nuo draugių atskirta karvutė gromuliavo tūkstančius neįgyvendinamų keršto užmačių; kalaitė grimzdo į juodą nevilį, o Sigutė stengėsi guostis ir užsimiršti dar stropiau ir kantriau plušėdama, bet niekas negelbėjo – nepakenčiamoji žiežula dar pikčiau rėkavo ir negailestingai ujo vargše našlaite.

Taip truko ligi tos dienos, kai, iš pykčio užmiršusi saiką, išgama žiežula stačia galva puolė į žabangus, jos pačios našlaitei paspėstus. Vieną dieną, Sigutei genant iš namų bandą, ragana jai paliepė nusivilkti visus drabužius, net marškinius. Vargšėlė pakluso rausdama ir delbdama akis iš gėdos. Tuomet ragana atkišo jai saują pakulų ir sunarnėjo šias velniškas eiles:

Vai iškarsiu tau kailį,

Vai iškarsiu tau dailiai,

Vai iškarsiu tau, kvaile,

Kad raudosi man gailiai.

Susiverpki, išsiauski,

Marškinėlius pasisiūki,

Nuo bernų jais apsisiauski.

Darbą ji turinti baigti saulei leidžiantis. Bet kaipgi per tokį trumpą laiką iš saujos pakulų išsiausi dailius marškinius, ganėtinai ilgus ir plačius, kad nuo nenaudėlių akių jie pridengtų tokios augusios merginos kaip Sigutė grožybes? Vargšė našlaitė nebeturėjo kur dėtis ir nubėgo pas karvutę pasiguosti naujomis bėdomis.

Karvutė iš pradžių tik sumaurojo:

*Vai Sigute, vai mergele,
Kaip man širdį drasko, gelia!
Ką gi veiksi tu, bedale?
Vai Sigute, vai mergele...*

Bet, truputį pagalvojusi, pridūrė:

*Šitas pakulų kuodelis
Neapnuodytas, mergele,
Man sušlemšti tą saujelę
Bus tikriausiai ne iš kelio.*

Ilgai ir stropiai gromuliuotos pakulos galop įsmuko į plačią ryklę. Karvutė tuoj užspringo, ėmė kriuguoti ir švankšti. Sigutė smagiai sukirto jai plaštaka per nugarą, ir iš drėgno ir kvapnaus snukio išlėkė nuostabūs marškiniai, lyg nuausti iš vėjelio ir saulės spindulių, nuskriejo it laumės plaukų kuokštelis, ir Sigutė vargu ar būtų juos pavijusi, jeigu jie nebūtų užsikabinę už dygliuoto krūmo.

Kai mergelė parėjo namo su stebuklingu drabužiu, pamotė išsprogino akis, bet nepasakė nė žodžio. Auštant ji pakartojo, ką buvo liepusi vakar; mergaitė nusivilko marškinius, gavo saują pakulų ir nuskubėjo pas savo atrajojančią bičiulę. Besiskubindama ji net nepastebėjo, kad jai įkandin vogčiomis slenka raganos duktė.

Bjaurioji pikčiurna matė, kaip audžiami stebuklingi marškiniai, ir žodis žodin perpasakojo viską motinai. O toji, piktos širdies gilumoj gniauždama apmaudą, pati viena tarė: „Jeigu jau gyvuliai užsistoja už Sigutę, tai ji turi didesnę galią nekaip mes. Toji apsimetėlė turi nedelsiant dingti iš šio pasaulio“.

Sutemus motina ir duktė apsiginklavo kastuvais ir ligi auštant po namo slenksčiu iškasė gilią duobę. Kai Sigutė išginė bandą, ragana, užuot ją kaip paprastai barusi, palinkėjo jai labos dienos ir prikalbėjo daug meilių žodelių. Krosnyje plaukstėsi pragaro liepsnos. Abi velnienės pripylė duobę žarijų, paskui apskleidė viską žagarais ir šiaudais, o ant viršaus užbėrė smėlio. Temstant, kai Sigutė parginė bandą, ragana pirmą sykį, Joneliui išjojus, pakvietė ją į vidų vakarienės ir nakvynės:

*Eikš, Sigute, eikš, dukrele,
Turime šviežios duonelės.*

Suskretėlė irgi uždainavo, stovėdama šalia motinos:

*Eikš, sesele, eikš, Sigute,
Prisivalgysi lig soties.*

Sigutė žingtelėjo į priekį... Bet kalaitė, viską mačiusi ir girdėjusi, puolė prie jos lodama ir urgzdama:

*Bijom, bijom, bijom, bijom!
Laukia kapas ten žarijų!
Bijom, bijom, bijom, bijom!
Saugokis, kad neprarytų
Kapas, smėliu užbarstytas!
Bėki tvartan, bėk, sesyte!*

Ragana kad užriks:

– Ar nesiliausi vištas baidžiusi, bjaurybe!

Tačiau Sigutė, išgąsdinta miglotų draugės perspėjimų, atsisakė pasiūlytos garbės ir šį sykį išgelbėjo savo gyvybę.

Rytojaus dieną – vėl tie patys meilūs žodeliai ir tas pats pakvietimas. Sigutė žengė du žingsnius durų link, bet Juodė, uždaryta būdoje, kad įniks kaukti. Senė puolė prie kalaitės ir išsuko jai pirmutinę koją. Tas pat pasikartojė trečią, ketvirtą ir penktą dieną. Juodei liko tik liemuo ir galva. Šeštą dieną velnienė išrovė jai liežuvį. Niekas jau nebegalėjo perspėti Sigutės: ji žengė septintą žingsnį slenkščio linkui ir įkrito į duobę. Pamotė susėmė jos pelenus ir papylė kieme prie vartų stulpo.

Aštuntai dienai išaušus, gyvulius iš tvarto išginė Suskretėlė. Juodoji karvutė, dabar jau laisva, išdidžiai žingsniavo bandos priešaky. Eidama pro vartų stulpą, iš kvapo pažino savo draugės palaikus. Ji prikišo snukį ir pūstelėjo kiek jėgų turėdama: iš pelenų į dangų pakilo raibaplunksnė antis*.

Karas pasibaigė. Vieną gražų rytą Jonelis, raitas ant eiklaus ristūno, didžiojo kunigaikščio dovanoto, grįžta namo. Ir štai, jodamas per girią, staiga išgirsta sesers balsą. Žiūri į vieną pusę, į kitą, atsigręžia... Nė gyvos dvasios. Ir vis tiek girdi dainuojant:

*Paklausyki, brolužėli,
Pamotėlė raganėlė
Po slenksteliu duobę kasė,
Duobę gilia, juoda, baisią.*

*O paskui karštų žarijų
Duobę sklidinai pripylė,
Kad neblėstų jos nuo vėjo,
Apskleidė šiaudais, apdėjo.*

*Eikš, Sigute, eikš, dukrele,
Turime šviežios duonelės.
Eikš, sesele, eikš, Sigute,
Prisivalgysi lig soties.*

*Paklausyki, brolužėli,
Tiktai vieną žingsnužėlį*

* Argi šio labai seno lietuvių liaudies padavimo karvė, antis ir simbolinė savaitė neprimena šventojo keturkojo Manu, hermenitų mito Fenikso, indų, egiptiečių graikų ir keltų vardų ir mokymų apie persikūnijimą? (aut. past.)

*Dėjau slenksčio link, varguolė,
Ir ugnies duobėn įpuoliau.*

*Paklausyki, brolužėli,
Pamotėlė raganėlė
Mano pelenus susėmė,
Nunešė išpilt į kiemą.*

*Paklausyki, brolužėli,
Juodė, mūsų karvužėlė,
Pūtė pelenų krūvelėn...
Štai skrendu raiba antelė.*

Paskutiniai raudos žodžiai, rodos, kilo nuo žemės: Jonelis nuleido galvą ir po kojomis pamatė užburtą antelę. Jis paėmė ją ant rankų, išbučiavo ir paprašė kuo smulkiausiai pasakyti savo negandas.

Ligi valiai prisidūsavęs ir prisiverkęs, jaunikaitis atsisėdo po egle ir, tebeglostydamas antelę, kurį laiką svarstė, ką jam derėtų daryti. Giria, nugrimzdusi į gilų rudenio popietės miegą, skleidė svaigų sakų aromata, kartoką ir sykiu primenantį medų. Sukėlęs keistą vaizduotės žaismą, šis kvapas ūmai pažadino kariui netikėtą mintį. Jis atsistojo, iš aplinkinių medžių prisitekino ganėtinai tos lipnios medžiagos, paskui, priėjęs prie žirgo, valiūkaujancio papartyne, ištepė jį visą nuo ausų ligi pat uodegos.

Netoli namų antelė, skrendanti įkandin brolio, šaižiai sukrykė. Ir Jonelis tučtuojau išvydo raganą, einančią jo pasitikti su krištolo taure, sklidina midaus*. Karys nušoko žemėn. Žirgas, pasibaidęs neregėtos nematytos senės, pašiaušė karčius, ėmė kaip pašėlęs prunkšti, žvengti, karpyti ausimis, trypti vietoje ir spardyti. Tokie pokštai pamotei nelabai patiko, ir ji paprašė posūnį pririšti arklį prie pakelės medžio.

– Nebijokit, mamyt, Šimtažiedis – šaunus bičiulis, nieko bloga jums nepadarys. Nusišypsokit jam, paplekšnokit per sprandą, ir jis bregint nusiramins.

Senė paglosto kvapnujį demoną, josios dešinė prilimpa prie sakų, ir ji nebegali atplėšti rankos nuo arkliaus sprando.

– Plekštelkit kita ir traukit dešinę, tuomet ir atšoks.

Žiežula paklauso: kairioji irgi prilimpa.

– Įsiremkit dešine koja, ir atplėšit rankas.

Ir koja prilimpa.

– Spirkit kaire.

Jau abi kojos prikibusios.

– Smagiai trenkit kakta jam į pilvą, ir išsivaduosit.

Šimtažiedis, virtęs naujovišku kentauru, iššiepia dantis. Sigutė akimoju atsiverčia į žmogų ir puola melsti senei malonės. Jonelis ją nutildo ir savo ištikimajam žirgui taip sako:

– Taurusis žygio drauge, kilnysis Šimtažiedis degančiu žvilgsniu, plevėsuojančiais karčiais, eiklusis ir išdidusis ristūne! Bėki, bėki šuoliais, kiek tik įkert, lyg visi pragaro velniai tave vytųsi. Ir šiukštu negrįžki arklidėn, kol neištaškysi ponios į smulkiausius gabalėlius.

Šaunysis žirgas leidžiasi kaip strėlė, ir raganos smegenys, pikty užmačių ir blogų darbų šaltinis,

* Priešistorinis gėrimas, dar ir nūnai lietuvių itin mėgstamas. Tai garsioji ambrozija, įprasta Olimpo gyventojams (aut. past.).

ištykšta po laukus. Ir dar mūsų laikais, kai žiema į mūsų kraštą pūsteli šaltį, tokį pat, koks viešpatavo senės mintyse ir širdyje, tėvai rodo vaikams žvilgantį sniegą ir ledą ir sako:

– Aure raganos smegenys blizga.

KARALAITIS IR SEPTYNI AUKLĖTOJAI

Gyveno sykį karalius, o buvo jis dailaus stoto, išdidaus ir atšiauraus būdo ir turėjo daug pinigų. Jau suprantate, jog pasakosime toli gražu ne tai, kas nutiko vakar ar aną savaitę. Jo pati pasimirė ir paliko mažą sūnelį, melsdama išauginti jį atstu nuo dvaro intrigų ir šlykštybių. Pagal jos valią jaunasis karalaitis buvo atiduotas septyniems broliams, kurie turėjo išmokyti jį visko, kas darosi žemėje ir žvaigždėse. Praslinkus šešeriams mokslo metams, naujoji karalienė (mat karalius vedė antrą kartą) panūdo susipažinti su posūniu. Šis nudžiugęs kaipmat susiruošė kelionėn, bet, kilstelėjęs akis į dangų, išvydo ten vynuogienojų krūmą vikšrų nuėsta viršūne.

– Ar matote ten, aukštai, tarp Oriono ir Betelgeizės, tą keistą ženklą? – paklausė jis. – Ar jis nesako, kad, vos atvykęs į dvarą, po trijų dienų, būsiu pakartas?

Septyni auklėtojai jam pritarė ir, apimti nenusakomo nerimo, nuėjo į observatoriją apsvarstyti, kaip derėtų elgtis. Po ilgų ginčų jie pasiūlė savo mokiniui septynias dienas pasninkauti. Pasibaigus susilaikymo metui, jie šaukėsi dvasių ir atėmė jam žadą.

Netrukus karalius pats atvyko pas sūnų. Sužinojęs, kas atsitiko, jis apsiniaukė ir didžiai susirūpino. Bet, šiaip ar taip, išsivežė karalaitį į dvarą. Kai tik karalienė išvydo jaunikaitį, pametė galvą iš meilės ir įspraudė jam į delną aistringą laiškutį. Nors ir negavęs aukščiausiųjų šventimų, magų mokinys stropiai pildė auklėtojų nurodymus ir labiausiai brangino skastybę, stebuklingąjį dvasinio vaisingumo šaltinį. Tad atsakė pamotei, kuriai, beje, nestigo žavesio, taip šaltai, kad ji prarado bet kokią viltį pelnyti jo palankumą. Karalienė truputį nuliūdo ir, siaubingai užsigavusi, puolė į kitą kraštutinumą. Apsimetusi, jog įžeistas jos padorumas, ji nuskubėjo pas vyrą ir apipylė jį priekaištais, kad atvedęs į rūmus jauną šventėivą, kuris besaikiu gėdingumu dangstąs tikrų tikriausius paviano polinkius.

– Argi ne per toli jis nuėjo, kad man, savo pamotei ir valdovei, išdrįso daryti begėdiškus siūlymus, lydumus grimasų, kurios labiau dera šunidėje ar beprotnamyje nekaip karaliaus dvare?

Karalius iš pradžių didžiai nustebo, bet piktoji pamotė dar kartą apsakė, kaip buvusi įžeista, ir taip apsuksiai dėjos pasipiktinusi, pagražindama pasakojimą nešvankiomis smulkmenomis, jog vargšas senis, iš prigimties labai pavydus ir aklai įsimylėjęs jaunąją megerą, ko neužrietė barzdos, kraujui mušus į galvą. Kai dešimt skubiai iškviestų gydytojų ir penkiasdešimt kamerdinerių bei liokajų atgaivino valdovą, jis, vos ištrauktas iš mirties nagų, pasibaisėtinai įrodė savo gyvybingumą, svaidydamas po menę skeptrą, karūną ir visa, kas pakliuvo po ranka.

– Pakarkite jo didenybę mano sūnų, sosto įpėdinį! – šaukė iškilmingu balsu, gąsdindamas visą dvarą.

Jauniausiajam iš septynių auklėtojų, šio įvykio liudytojui, šovė išganinga mintis atkreipti į save karaliaus rūstybę.

– Jaunasis karalaitis, mūsų mokinys, – visų dorybių įsikūnijimas! – suriko jis spigiu iš baimės balsu.

Karalius, reto stiprumo ir apkūnumo vyras, bežiūrint parbloškė jį ant žemės ir įniko daužyti jo galvą į grindis, bet narsusis magas dar įstengė ištarti šiuos taurius žodžius:

– Dabar ne laikas, jūsų didenybe, priminti jums, jog mūsų senovės išminčiai ir aukštieji kriviai yra

sakę, kokių pavojingų klaidų pridaro rūstybės apimtas žmogus. Įsakykite atvesti sosto įpėdinį. Apšviestas dievų, kurių valią mes, žmonės, nuolankiai vykdomė, jis pasakys jums, kiek nelaimių lėmė šis pragaištingas jausmas nuo pat seniausių Titanų maišto laikų.

Nustebintas žynio jausmų taurumo ir narsos tokiomis itin sunkiomis aplinkybėmis, karalius teikėsi jį išklaudyti, tolydžio pakratydamas tarytum dulkinamą maišą.

– Kaip galima karalaitį vadinti pavianu, jūsų didenybe? Verčiau tarkime, kad jis jau gavo Hestijos šventimus – man nebūtina aiškiau kalbėti kreipiantis į šviesiausią ir labiausiai išprususį iš visų monarchų. Ak, jūsų didenybe, būtų nepataisomas praradimas jūsų karalystei, jeigu toksai daug žadantis gyvenimas būtų nutrauktas per patį žydėjimą ir toksai puikus Hesperidžių vaisius nudžiūtų ant belapės kartuvių šakos!

Ši metafora sukretė karalių ligi širdies gelmių, ir jis jau tik viena ranka purtė žynį – kita išmaniai dirigavo jo kalbos ritmui.

– Leisk jam suaugti, o didis karaliau, šventosiose giriose, kur jūsų protėvis kadaise susitiko Nimfą...

– Nesuprantu, – pertraukė jį valdovas suklysdamas. – Mano protėvis?.. Nimfą?..

– Taip, jūsų didenybe, jūsų protėvis Numa. Juk kiekvienam kilmingam ir save gerbiančiam lietuviui maga susieti savo vardą su kokia Romos patricijų gimine, ar ne? Jūsų vardas įrašytas dangaus žvaigždynuose, todėl nereikės leisti į ilgus mokslinius ieškojimus, ir mes veikiai pateiksime nenuginčijamus jūsų aukštos kilmės įrodymus.

– Taigi, taigi, – pritarė tuštybės sklidas karalius, – mano tėvas kadaise buvo apie tai užsiminęs, tik vardas skambėjo truputį kitaip... Lyg turėjo šį tą bendra su gaisru...

– Savaimė suprantama, su Romos gaisru, jūsų didenybe. Gal Neronas?.

– Ne, ne. Aha, prisiminiau: tai buvo Pompėjus arba kas nors panašaus.

– Pompilijus, jūsų didenybe, Pompilijus! Numa Pompilijus! Matote, jūsų didenybe, jog sakiau teisybę. Kaip akivaizdžiai pasitvirtina mūsų dangiškosios pranašystės!

Staigusis karalius dabar ryte rijo astrologo žodžius, o šis, pasikėlęs nuo žemės, taisėsi savo orfėjiškus drabužius.

– Ponai, suteiksime malonę sosto įpėdiniui...

Žynys jau buvo bebučiuojąs ranką valdovui.

– Suteiksime malonę... iki rytojaus ryto.

– Liepkite jį pakarti tučtuojau! – sušuko karalienė. – Rytoj jūs nieko nebeprisiminsite, juk aš jus pažįstu.

– Jis bus pakartas rytoj, saulei tekant, ponai, – atsakė karalius, galantiškai bučiuodamas ranką riaumojančiai žmonai.

Sulig pirmaisiais saulės spinduliais, budelio lydymas, karalius pasibeldė į sūnaus duris. Ten jis surado patį hierofantą, kuris pasisveikino, nusikeldamas nuo galvos mirtų vainiką, ir tarė:

– Taurusis karaliau, prieš aukodamas savąjį Izaoką, leiski jam pasakyti septynis žodžius.

– Juk jis nebylys! – sušuko karalius.

– Mūsų karštos maldos jam padėjo atgauti žadą.

– Kodėl septynis, o ne šešis ar aštuonis? – susidomėjo karalius.

– Pati prigimtis, pati tiesa kalbės jo lūpomis, – atsakė žynių magistras.

Karalius apsimetė viską supratęs ir paliepė sūnui kalbėti. Šis tuoj pat ištarė septynis pranašingus žodžius:

– Dvylika rūmų damų, visos drauge, sudaro vienuolika.

– Betgi jau nuo seno, tai yra nuo žalvario amžiaus, mūsų karalystėje gyvuoja paprotys, kad jų būtų dvylika. Klausykite, kas čia per nesąmonės? Kiek jų yra, dvylika ar vienuolika, kad jus kur Kainas

gegužėtasis!

Ir karaliaus veidas pamėlo iš pykčio.

– Sutramdykit savo rūstybę, o didis karaliau, – dusliu balsu tarė septynių brolių vyriausias. – Paliepkit dvylikai rūmų damų stoti prieš visą dvarą ir nusirengti mūsų akyse.

Vis labiau stebėdamasis, karalius paklausė vyriausiojo žynio – toks reginys, jo nuomone, buvo kur kas malonesnis už pienburnio korimą.

Šaukliui paskelbus, ko iš jų reikalaujama, dvylika damų tik nusišypsojo ir, nėmaž nesivaržydamos, ėmė tuoj pat nusirenginėti prieš penkis šimtus dvaro vyrų, kuriuos jau seniai pažino kuo puikiais, be to, kiekvieną skyrium. Vis dėlto neliko nepastebėta, kaip, damoms nusidangstant, jaudinasi viena jų, o sykiu – ir karalienė. Pagaliau, kai reikėjo nusimesti paskutinį šydą, drovioji mergelė perbalo kaip mirtis ir visu balsu ėmė melsti drauges neklausyti karaliaus užgaidų ir apsaugoti ją nuo tokios gėdos. Bet valdovas tuo pačiu tonu, koku sakoma: „Skrybėles, ponai“, kaip niekur nieko tarė: „Marškinius, ponios!“

Šurmulys perbėgo mene, kai iš tam tikrų akivaizdžių požymių nustatyta tarp dvylikos rūmų damų, kurių buvo vienuolika, esant jauną gražų leibgvardijos grenadierių, senokai paskelbtą dezertyru. Neištikimoji karalienė apalpusi nukeliavo ant ešafoto, apopleksijos ištiktas karalius – į lavoninę, o jaunas karalaitis, gavęs paskutinius šventinimus, įžengė į sostą.